

På jakt efter stillhet

ETT URVAL av Sherwood Andersons noveller har publicerats på svenska under den längsta berättelsens titel, *Ur ingenstans in i ingenting* (Fritzes bokförlag, 13:50). Vid sidan av "Winesburg, Ohio", tidigare utgiven i svensk översättning, torde denna samling vara Andersons bästa; här har noveller sammanförts från en rad skilda och mera ojämna verk. Urvalet är gjort av Artur Lundkvist, som också skrivit en förträfflig inledning. Endast en erinran må göras. Enligt Lundkvist skulle Anderson plötsligt ha övergivit den färgfabrik han ägde, "mitt i dikterandet av ett brev, för att försöka sig som författare". Det är här fråga om en legend, uppbyggd av Andersons egen framställning i "Mörkt skrätt"; att det inte förhöll sig alldeles så romantiskt, har senast klarlagts i Irving Howes förra året utgivna biografi över Anderson.

Denna legend ger dock något väsentligt. Både som reklamskrubent, affärsman och författare var Anderson besatt av tanken att ge sig av från vardagens tristess och kompensationer för att finna ett nytt liv, tryggt, stilla och meningsfullt. Han kan också sägas ha gjort en del försök i den vägen; han flyttade till nya platser, strövade omkring, älskade nya kvinnor, men den harmoni han sökte fann han inte. Alla novellerna i denna bok speglar i olika bilder detta jagande efter lugn. Och de ger också en belysning av de visserligen vaga men likafullt dominerande illusioner som var drivkraften i Andersons personliga liv och författarskap.

Anderson (1876–1941) sägs ofta vara produkten av en konflikt mellan det fridsamma agrara samhället och den inbrytande industrialismen; på detta sätt, klichéartat men kanske med någon sanning, förklarar man hans oro och rotlöshet. Det väsentliga var själv illet den personliga faktorn; liksom D. H. Lawrence, som han liknar så mycket men inte når upp till i kraft, fantasi, skräck och längtan, drevs han av ett begär efter tro och gemenskap, efter något primitivt, mörkt och djupt, som skulle ge tanken ro och nästan förnta det personliga; psykoanalytikerna har talat om begär att återvända till moderlivet och om dödsdrift, och även det låter säga sig. En väg till uppfyllelsen var könet, som

Anderson skriver i titelnovellen, och han hörde till Freuds första beundrare inom den amerikanska litteraturen, men den vägen bar inte långt. En annan linje var, liksom hos Lawrence, ett slags mystisk manlig gemenskap ("Marching men") som för tanken på fascism och nazism. I skärvor möter man dessa föreställningar i denna novellbok.

I boken kommer också klart fram hur Anderson tänkte sig att vad han längtade efter fanns hos mera primitiva, "naturliga" varelser. Indianen har för honom samma lockelse som för Lawrence. Man erinras om den sistnämndes fantasier då Anderson talar om att indianerna "egentligen" behärskar Amerika, medan de vita, med sina upptåg, sin driftighet och sin ångslan, knappast har verklighet. "När du sitter ensam om natten ute på landet, var som helst i Amerika, så försök överlämna dig åt natten. Du skall finna att döden bara bor inom de segertika vita och att livet befinner sig på de rödas sida, på deras som nu är borta." Här kommer han, som på många andra ställen, nära nog fram till en total omkastning av begreppen: stillhet och död är liv, framgång, ävlan och liv är död. I hållningen till negrerna märks samma ambivalens som hos exempelvis Faulkner (jfr Howes nyss publicerade Faulknerbiografi); ibland framträder den traditionella överlägsenhetskänslan, ibland föraktet för alla rasföreställningar, ibland — och det är det mest intressanta — tanken att negrerna, såsom enklare, mera okonstlade och oförstörda, står det verkliga "livet" närmare. "Länge, länge hade jag känt något av jorden hos negern som jag också önskat återfinna hos mig själv. Jag menar en känsla för jord och rymd och träd och flod, inte som ting att tänka på, utan som ting inne i mig... Skulle jag inte för detta med glädje ge upp allt hopp om ett liv efter detta, plikter mot samhälle, familj — ja, alla den vite mannens slagord?" Någon gång träder djuret, närmast hästen, i indianens och negerns ställe. "Det finns någonting inom oss som vill bli stort och märkvärdigt kanske och som inte tillåter oss att bara vara på samma sätt som en häst eller en hund eller en fågel bara är." Ja, paradoxalt nog kan det hända — såsom i "Maskinsång" — att maskinerna, samtidigt som de hatas som den

mänskliga hetsens triumfer, får symbolisera stillheten, enheten, glömskan av jaget.

Vad här sagts om Andersons idéer är inte det väsentliga skälet till att han bör läsas. Han har något av samma medkännande, samma förmåga att gripa fysiska intryck och deras verkningar på känsla och tanke, samma underliga intimitet med människorna som Lawrence.

HERBERT TINGSTEN